

*О.М. Лашко, студентка групи 301-А,
науковий керівник Т.Ю. Кузьменко, асистент
кафедри архітектури житлових і громадських будівель,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЕВОЛЮЦІЇ ПРИМІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ

У статті розглянуто зарубіжний досвід розвитку котеджних поселень на прикладі США та розвинутих країн Заходу. Розроблено схему планування приміських поселень.

Ключові слова: *котеджні поселення, планувальна схема, «суперблоки», робітниче селище.*

В статье рассмотрен зарубежный опыт развития коттеджных поселений на примере США и развитых стран Запада. Разработана схема планирования пригородных поселений.

Ключевые слова: *коттеджные поселения, планировочная схема, «суперблоки», рабочий поселок.*

Постановка проблеми. На сьогодні все більшою популярністю стали користуватися котеджні поселення, що мають безліч переваг перед щільною міською забудовою. Це і створення єдиного плану забудови, і проживання в екологічно сприятливому природному середовищі. Але наразі є певні недоліки приміських поселень – транспортна проблема – добиратися до центру міста із заміських володінь досить проблематично для повсякденного життя. Заважає також відсутність повноцінної інфраструктури для життя – школи, дитячі садки, лікарні, торгові центри, тощо. Тому, саме зараз необхідно вирішувати проблему формування середовища для життя людей як організованої системи, яка задовольнить різноманітні потреби мешканців поселення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню та дослідженню приміських поселень присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів: Гутчов К., Криштоп Т., Кудиненко А., Колодрубської О., Буравченко С., Колодіна К., Куренной М., Новікова В., Пустоветова Г., Фролової О., Степанчук О. Стан сучасного ринку малоповерхової індивідуальної житлової забудови та її класифікацію подано у публікаціях Грималюка М., Затолочного О., Лялюка І., Ринді Л., Савченко Є., Якубовського В.

Мета статті. Провести аналіз зарубіжного досвіду формування архітектурно-планувальної структури приміських котеджних поселень, проаналізувати історичні та соціально-економічні передумови їх розвитку та вивчити існуючі планувальні схеми приміських поселень.

Виклад основного матеріалу. Робоче поселення як одна з форм розселення отримало широке розповсюдження лише в кінці XIX – початку XX ст. Майже у всіх західноєвропейських країнах у той час відбувався інтенсивний процес «селищного руху», що виявилось у швидко зростаючому

призаводському будівництві. Становлення заводського виробництва та швидке формування робочих селищ було характерно в першу чергу для таких великих країн як Англія, Німеччина та США. У зв'язку з інтенсивним ростом фабрично-заводського виробництва Англія раніше всіх країн стала на шлях селищного будівництва. Тут з'явилися перші поселення – сади, в яких знайшла своє вираження ідея Е. Говарда про місто-сад.

Першим робітничим поселенням в Англії є поселення Селтер – з регулярним геометричним плануванням вулиць, забудованих довгими будинками з квартирами в двох рівнях, що мали строковий характер забудови. В післявоєнні роки значна увага стала приділятися питанням технічного та архітектурного удосконалення поселень. Набувають поширення засоби радіально-кільцевої композиції, відкриті курдонери з тупиковими проїздами, які надавали плануванню певної різноманітності. Прикладом планувального вирішення з чіткою композиційною схемою є приміське поселення – Беллінгхем. Інший приклад планувальної схеми з чітко виявленим центральним комплексом, що згрупований навколо галявини, є поселення Дарманстоун біля Редкара.

З часом в планувальній практиці відбувається відхід від кластичної геометризації планувальних схем до більш вільних рішень. Прикладом є поселення Ларкхілл біля Ліверпуля та поселення Леї біля Честера з вільним плануванням вулиць і тупиковою забудовою.

Транспортний рух стає одним із важливих факторів, що впливає на структуру планування поселення (зовнішня транспортна магістраль проходить не через житлову ділянку, а на периферії поселення). Вулична мережа в англійських поселеннях враховує особливості природного рельєфу. Головна вулиця починається як правило від селищного центру і веде у бік зовнішніх зв'язків. В поселеннях відсутнє чітке зонування житлової забудови, вона різноманітна та рівномірно розподілена на території поселення, що надає їй своєрідності та живописності.

Будівництво поселень в Англії розширюється в період Другої світової війни і після неї. Розвиваються поселення з масовим використанням типових будинків.

Таким чином, специфіка англійських поселень полягає в однотипності забудови, живописному плануванню, широкому застосуванню тупикового групування будинків, а також кривизні житлових вулиць.

В планувальній організації перших приміських поселень США використовувався головним чином англійський досвід будівництва поселень. В період Першої світової війни і, особливо, післявоєнний період, коли відбувався інтенсивний розвиток промисловості, створюються промислові поселення, що мають регулярний характер планування. В 20-х роках у приміських зонах великих міст США були збудовані поселення з високим рівнем озеленення та благоустрою: Саннісайт і Редберн. В останньому з них було передбачено повне відокремлення пішоходів від автомобільного руху. Під час другої світової війни більшість поселень забудовувались тимчасовими будинками в 1-2 поверхи.

У післявоєнні роки в будівництві поселення переважали типові будинки швидкого зведення. Більшість поселень у США виникають поблизу великих міст та в межах їх впливу, тому більшість з них майже не мають споруд громадського та культурного обслуговування.

При плануванні поселень в США особлива увага приділялась рельєфу та ландшафту місцевості. Активне використання озеленення при радіально-кільцевій системі є характерним для багатьох поселень, вирішених за типом англійських поселень-садів, наприклад поселення Уілоу-Ран (на рис. 1 подані основні схеми планувальної структури зарубіжних поселень). Як правило, забудова вздовж магістральних шосе та наскрізний транспортний рух через поселення не допускаються. Магістральні шляхи проходять за межами поселення або на периферії. Пішохідний рух максимально відокремлений від транспортного.

Прийом вільного планування набув розповсюдження після Другої світової війни, змінивши планування у вигляді прямокутної одноманітної сітки. Особливого поширення набула тупикова забудова. Іноді структура поселення цілком побудована із застосуванням тупиків. Використовуються також інші прийоми забудови: однорядна, дворядна, трирядна, петельна. Вільне планування сприяло виникненню довгих та великих кварталів – «суперблоків» (поселення Бріджпорт), що давали можливість вільно розміщувати будинки та різноманітні майданчики, збільшувати площу озеленення.

Таким чином, в США, регулярні прийоми планування поселення були витіснені більш «вільними» прийомами (поселення Норріс в долині р. Тенесі). Криволінійна сітка вулиць і тупиковий характер проїздів, безквартальна забудова, ускладнені планувальні рішення та вільна композиційна побудова плану – усе це типово для сучасних поселень США.

Ідея міста-саду англійця Е. Говарда і німця Т.Фріша знайшла відображення в селищному будівництві Німеччини. Так, до Першої світової війни біля м. Ессена були побудовані робітничі поселення при крупівських заводах. Одним з них є поселення Маргаретенхое – поселення вільного планування, зелені масиви частково проникають в його структуру.

Перед Другою Світовою війною в країні набув широкого поширення прийом строкової забудови. Прикладом таких поселень є Даммершток біля Карлсруе та Хазельхорст в Шпандау. В генпланах відсутня композиційна цілісність. Такі поселення виглядали спрощеними та непривабливими.

Під час Другої Світової війни в Німеччині проводилось будівництво тимчасових робочих поселень при військових заводах. Якщо раніше для будівництва поселень в Німеччині було характерним регулярне, «інженерне» планування з периметральною та строчною забудовою, то в останні роки в селищному будівництві відмічаються деякі вільні рішення планування та забудови з масовим використанням типових будинків. Для житлової забудови характерні групи типових блочних будинків з присадибними ділянками. Прикладом таких поселень є поселення Альсдорф та Веддингхофен.

Схеми планування приміських поселень

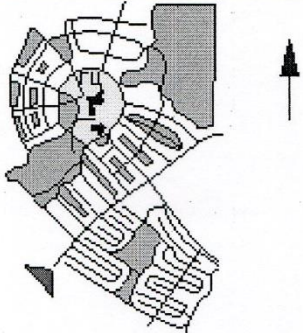
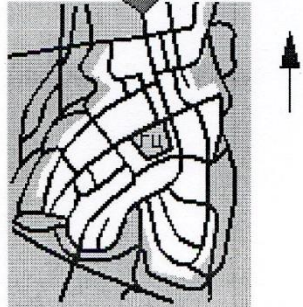
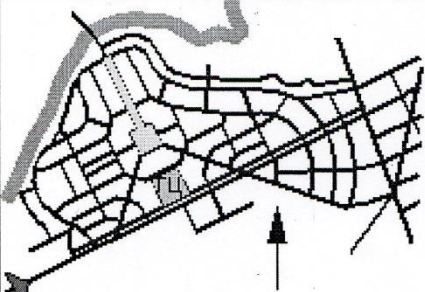
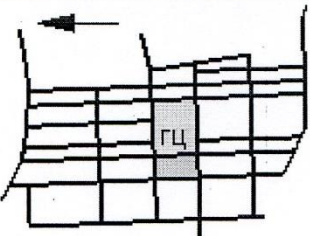
Приклад поселення	Тип схеми	Розміщення громадського центру
Поселення Уїлоу-Ран. США	Радіально-кільцева та «петельна»	В центрі поселення суміщений з парком
Поселення-сад Маргаретенхое біля Ессена. Німеччина	Ландшафтна або «вільна»	В центрі поселення
Поселення Йоркшир, США	Змішана	Наближений до головної магістралі
Поселення при заводі Крупа в Ессені. Німеччина	Регулярна лінійна	В центрі поселення

Рис. 1 Основні схеми планувальної структури зарубіжних поселень

Висновки. Еволюція котеджного містечка пройшла довгий шлях розвитку від поселення – саду і робітничих поселень до сучасних котеджних поселень.

Перші приміські поселення в західних країнах були переважно регулярної планувальної структури. Як в США, так і в країнах Європи регулярні прийоми планування поселень були витіснені «вільними» прийомами, що обумовило живописність забудови.

На теренах пострадянського простору котеджні поселення в сучасному розумінні почали з'являтися з розвитком ринкової економіки, особливо з початку 2000 р.

Література:

1. Гутчов К. Градостроительные основы / К. Гутчов. – М.: Стройиздат, 1967. – С. 78-113.
2. Куренной М. И. Проектирование и строительство малых населенных мест / М. И. Куренной. – М.: Стройиздат. – 1972. – 162 с.
3. Колодин К. И. Формообразование объектов загородной среды / К. И. Колодин. – М.: Архитектура-С, 2004. – 252 с.
4. Новиков В. А. Архитектурная организация сельской среды: Учеб. Пособие / В. А. Новиков. – М.: Архитектура-С, 2006. – 375 с.
5. Пустоветов Г. И. Архитектура сельских поселений в новых социально-экономических условиях (жилые и производственные здания и сооружения): автореф...дис. докт. архитектуры: М.: МАРХИ, 2003. – 30 с.